

***ສູງວຸດ ກິຈກຸຊລ**

ในการออกเช็คทั่ว ๆ ไป ลายมือชื่อของผู้
ส่งจ่ายถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดประการหนึ่งในเช็ค
นั้น เพราะถ้าผู้ส่งจ่ายไม่ได้ลงลายมือชื่อไว้ เช็ค
ฉบับนั้นก็ไม่สมบูรณ์เป็นเช็ค จะนำไปเบิกเงินไม่ได้
และถ้าในเช็คนั้นปรากฏลายมือชื่อผู้ส่งจ่าย แต่เป็น
ลายมือชื่อปลอม ปัญหาที่จะเกิดขึ้นว่า ผู้ทรงเช็คจะ
นำเช็คไปเบิกเงินได้หรือไม่ และถ้าธนาคารได้จ่าย
เงินตามเช็คที่มีลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายปลอมไปแล้ว
ธนาคารจะหักบัญชีของลูกค้าผู้เป็นเจ้าของเช็คได้
หรือไม่ ปัญหานี้เกิดขึ้นมากและก่อให้เกิดความสับสน
พอสมควรเพราะบางกรณีธนาคารก็หักบัญชีลูก
ค้าได้ แต่บางกรณีก็หักบัญชีไม่ได้ ดังนั้นเราจึงต้อง
ทราบถึงหลักเกณฑ์และข้อยกเว้นความรับผิดชอบ

ของธนาคารในกรณีที่ลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายเช็คปลอม
ไว้พอเป็นสังเขป

ความสัมพันธ์ระหว่างลูกค้ากับธนาคาร

ปกติธนาคารจะมอบสมุดเช็คให้กับลูกค้า
ก็ต่อเมื่อลูกค้าของธนาคารได้เปิดบัญชีกระแสราย
วัน (Current Account) ไว้กับธนาคาร การเปิดบัญชี
นั้นก่อให้เกิดสัญญาฝากทรัพย์ขึ้น โดยธนาคารเป็น
ผู้รับฝาก และลูกค้าเป็นผู้ฝาก ความสัมพันธ์ใน
ลักษณะนี้มีผลในทางกฎหมาย คือ เมื่อลูกค้าต้อง
การถอนเงินจากบัญชีกระแสรายวัน ลูกค้าต้องถอน
โดยวิธีสั่งจ่ายเช็ค ซึ่งลูกค้าจะลงลายมือชื่อ (เซ็น
ชื่อ) ของตนในช่องผู้สั่งจ่าย และเมื่อมีผู้นำเช็คมา
เบิกจากธนาคาร ธนาคารก็จะตรวจสอบลายมือชื่อ

* ผู้ช่วยคณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ : LL.M. SMU.

ของผู้ส่งจ่ายในเช็คว่าตรงกับตัวอย่างลายมือชื่อซึ่งถูกคำให้ไว้กับธนาคารหรือไม่ ถ้าลายมือชื่อทั้งสองตรงกัน ก็หมายความว่าถูกคำได้มีคำสั่งให้ถอนเงินจากบัญชีกระแสรายวัน ซึ่งธนาคารในฐานะผู้รับฝาก มีหน้าที่ต้องจ่ายเงินตามคำสั่งของผู้ส่งจ่าย (ผู้ส่งจ่าย) และเมื่อธนาคารจ่ายเงินไปแล้วโดยชอบ ธนาคารก็จะไปหักเงินจากบัญชีของผู้ส่งจ่ายต่อไปแต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าธนาคารจ่ายเงินตามเช็คไปโดยไม่ชอบ เช่น ธนาคารประมาทไม่ตรวจสอบลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายให้ดี และปรากฏว่าลายมือผู้ส่งจ่ายนั้นเป็นลายมือชื่อปลอม ดังนั้นธนาคารก็จะไปหักเงินจากบัญชีของผู้ส่งจ่ายไม่ได้ เพราะถือว่าถูกคำในฐานะผู้ฝากเงิน ไม่มีคำสั่งถอนเงินไปยังธนาคารซึ่งเป็นผู้รับฝาก อันจะทำให้ธนาคารไม่มีสิทธิจ่ายเงินตามเช็คนั้นได้

หน้าที่และความรับผิดชอบของธนาคาร

มาตรา ๑๐๐๙ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติไว้ว่า "ถ้ามีผู้นำตัวเงินชนิดจะพึงใช้เงินตามคำสั่ง เมื่อทวงถามมาเบิกต่อธนาคารใดและธนาคารนั้นได้ใช้เงินให้ไปตามทางคำปกติโดยสุจริตและปราศจากประมาทเลินเล่อไซ้ ท่านว่าธนาคารไม่มีหน้าที่ที่จะต้องนำสืบว่าการสลักหลังของผู้รับเงิน หรือการสลักหลังในภายหลังรายใด ๆ ได้ทำไปด้วยความอาศัยรับมอบอำนาจแก่บุคคลซึ่งอ้างเอาเป็นเจ้าของคำสั่งสลักหลังนั้น และถึงแม้ว่ารายการสลักหลังนั้นจะเป็นสลักหลังปลอมหรือปราศจากอำนาจก็ตาม ท่านให้ถือว่าธนาคารได้ใช้เงินไปถูกต้อง"

จะเห็นได้ว่ามาตรา ๑๐๐๙ ได้กำหนดหน้าที่ของธนาคารไว้โดยชัดเจนว่า ธนาคารจะต้องจ่ายเงินตามเช็คตามทางการคำปกติโดยสุจริต และไม่ประมาทเลินเล่อ มิฉะนั้นธนาคารก็ย่อมหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบไปไม่ได้ เช่น ถ้าเป็นเช็คขีดคร่อม ธนาคารก็ต้องจ่ายเงินเข้าบัญชีของผู้ทรงเช็ค จะจ่ายเป็นเงินสดไม่ได้ หรือธนาคารมีหน้าที่ต้องตรวจสอบลายมือชื่อของผู้ส่งจ่ายว่าตรงกับตัวอย่าง

ลายมือชื่อซึ่งถูกคำให้ไว้กับธนาคารหรือไม่ เป็นต้น

แต่มีข้อน่าสังเกตประการหนึ่งก็คือ ตามมาตรา ๑๐๐๙ นี้ ธนาคารไม่มีหน้าที่ต้องตรวจสอบลายมือชื่อของบรรดาผู้สลักหลังในเช็คว่าเป็นลายมือปลอมหรือไม่ เหตุผลก็เพราะธนาคารนั้นไม่มีตัวอย่างลายมือชื่อของบรรดาผู้สลักหลัง ดังนั้น จึงเป็นไปได้ที่ธนาคารจะทราบว่ายลายมือชื่อนั้นปลอมหรือไม่ อย่างไรก็ดี ธนาคารยังคงมีหน้าที่ที่จะต้องตรวจสอบดูการสลักหลังว่ามีการสลักหลังต่อเนื่องกันหรือไม่ถ้าธนาคารตรวจสอบแล้วเห็นว่ามีการสลักหลังขาดสาย แต่ธนาคารก็ยังจ่ายเงินตามเช็คนั้นไป ดังนั้นถือว่าธนาคารจ่ายเงินไปโดยไม่สุจริต ธนาคารจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น

จากหลักเกณฑ์ข้างต้นนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นประการหนึ่งคือ เมื่อกฎหมายกำหนดให้ธนาคารมีหน้าที่ต้องตรวจสอบลายมือชื่อของผู้ส่งจ่ายว่าปลอมหรือไม่ แต่ธนาคารตรวจไม่พบและได้จ่ายเงินตามเช็ค ซึ่งมีลายมือชื่อของผู้ส่งจ่ายปลอมไปแล้ว ต่อมาภายหลังธนาคารจะมาหักบัญชีของผู้ส่งจ่ายธนาคารได้หรือไม่

คำตอบของปัญหานี้ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาตัดสินไว้หลายเรื่องด้วยกันดังตัวอย่างต่อไปนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๙๒๔/๒๕๒๒

ธนาคารจำเลยเป็นผู้รับฝากเงินเป็นอาชีพ โดยหวังผลประโยชน์ในบำเหน็จค่าฝากหรือจากการเอาเงินของผู้ฝากไปแสวงหาประโยชน์ได้ มีหน้าที่ตามกฎหมายจะต้องใช้ความระมัดระวังและความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษตรวจสอบลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายว่าเหมือนลายมือชื่อที่ให้ตัวอย่างไว้กับจำเลยหรือไม่ หากเห็นว่าลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายในเช็คพิพาทไม่เหมือนตัวอย่างที่ให้ไว้ จำเลยก็ชอบที่จะปฏิเสธการจ่ายเงิน ฉะนั้นการที่จำเลยได้จ่ายหรือหักบัญชีเงินฝากของโจทก์ให้บุคคลอื่นไป จึงถือได้ว่าเป็นความประมาทเลินเล่อของจำเลย จำเลยจึงต้อง

รับผิดชอบโจทก์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๐๘๑/๒๕๒๓

โจทก์เป็นลูกค้าโดยมีบัญชีเงินฝากกับธนาคารจำเลย เมื่อเช็คพิพาททั้ง ๘ ฉบับ ไม่ใช่เช็คที่โจทก์ได้รับไปจากธนาคารจำเลย และลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายในเช็คดังกล่าวก็ไม่ใช่ลายมือชื่อโจทก์ดังนั้น ธนาคารจำเลยจ่ายเงินตามเช็คพิพาทจากบัญชีเงินฝากของโจทก์ไปโดยไม่ชอบ ธนาคารจำเลยไม่มีสิทธินำจำนวนเงินในเช็คพิพาททั้งหมดไปหักเงินในบัญชีเงินฝากของโจทก์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๑๖๑/๒๕๓๒

จำเลยที่ ๑ เป็นสมุหบัญชี จำเลยที่ ๒ เป็นผู้จัดการสาขาของธนาคารจำเลยที่ ๓ จำเลยที่ ๑ ที่ ๒ ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการตรวจลายมือชื่อของลูกค้าอยู่ตลอดเวลา จำเลยทั้งสองย่อมมีความชำนาญในการตรวจพิสูจน์ลายมือชื่อของลูกค้ามากกว่าคนธรรมดา หากจำเลยทั้งสองได้ใช้ความระมัดระวังในการปฏิบัติหน้าที่ของตนโดยละเอียดรอบคอบ ตรวจสอบลายมือชื่อปลอม การที่จำเลยทั้งสองไม่ใช้ความระมัดระวังให้เพียงพอ จึงเป็นการกระทำโดยประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง จำเลยทั้งสองจะต้องรับผิดชอบในผลของการกระทำละเมิด ซึ่งขณะเดียวกันก็เป็นการไม่ปฏิบัติตามสัญญาฝากทรัพย์สินต่อโจทก์ด้วย

จากคำพิพากษาศาลฎีกาเหล่านี้คงพอจะสรุปได้แล้วว่า ถ้าลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายปลอม ธนาคารจะไปหักบัญชีของลูกค้าไม่ได้ เพราะธนาคารมีหน้าที่ต้องตรวจสอบลายมือชื่อให้ดี และอีกประการหนึ่งคือ เมื่อลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายปลอมก็แสดงว่าลูกค้าไม่ได้มีคำสั่งถอนเงิน ดังนั้นตามความสัมพันธ์ในสัญญาฝากทรัพย์สินธนาคารจึงไปหักบัญชีของลูกค้าไม่ได้

หน้าที่และความรับผิดชอบของลูกค้า

กฎทุกกฎย่อมมีข้อยกเว้น กรณีของเช็คก็เช่นเดียวกัน ซึ่งข้อยกเว้นนี้ส่งผลให้ลูกค้าของธนาคารต้องมีความรับผิดชอบเกิดขึ้นแม้ลายมือชื่อผู้ส่ง

จ่ายปลอมก็ตาม กรณีนี้มีบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๐๐๘ ดังต่อไปนี้ "ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติทั้งหลายในประมวลกฎหมายนี้ เมื่อใดลายมือชื่อในตัวเงินเป็นลายมือปลอมก็ดี เป็นลายมือชื่อลงไว้โดยบุคคลซึ่งอ้างเอาเป็นเจ้าของลายมือชื่อนั้นมิได้มอบอำนาจให้ลงก็ดี ท่านว่าลายมือปลอมหรือลงปราศจากอำนาจเช่นนั้นเป็นอันใช้ไม่ได้เลยใครจะอ้างอิงแสวงสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อยึดหน่วงตัวเงินไว้ก็ดี เพื่อทำให้ตัวนั้นหลุดพ้นก็ดี หรือเพื่อบังคับการใช้เงินเอาแก่คู่สัญญาแห่งตัวนั้นคนใดคนหนึ่งก็ดี ท่านว่าไม่อาจจะทำได้เป็นอันขาดเว้นแต่คู่สัญญาฝ่ายซึ่งจะพึงถูกยึดหน่วงหรือถูกบังคับใช้เงินนั้นจะอยู่ในฐานะเป็นผู้ต้องตดบทมิให้ยกข้อลายมือชื่อปลอม หรือข้อลงลายมือชื่อปราศจากอำนาจนั้นขึ้นเป็นข้อต่อสู้"

จากมาตรา ๑๐๐๘ นี้ เห็นได้ว่ากฎหมายกำหนดข้อยกเว้นไว้ในตอนท้ายอันทำให้ลูกค้าธนาคารต้องมีความรับผิดชอบ ถ้าลูกค้านั้นตกอยู่ในฐานะเป็น "ผู้ถูกตดบทมิให้ยกข้อลายมือปลอม" ขึ้นมาอ้าง ซึ่งข้อยกเว้นนี้เป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง เพราะส่งผลให้ธนาคารมีสิทธิหักบัญชีของลูกค้าได้ แม้ว่าลูกค้าจะมีได้ลงลายมือชื่อในเช็คนั้นเลย

กรณีที่จะถือว่าลูกค้าเป็นผู้ถูกตดบทมิให้ยกลายมือปลอมขึ้นอ้างนั้นได้แก่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๓๗๔/๒๕๓๒

การที่โจทก์ซึ่งเป็นเจ้าของบัญชีกระแสรายวันเป็นผู้จัดหรือรู้เห็นในการจัดให้มีการทำปลอมเช็คพิพาท โดยใช้วิธีการลอกทาบแบบลายมือชื่อโจทก์แล้วให้ผู้อื่นนำเช็คพิพาทมาเบิกเงินในบัญชีกระแสรายวันของโจทก์จากธนาคารจำเลยนั้น ถือได้ว่าโจทก์ใช้สิทธิโดยไม่สุจริต โดยการนำเช็คพิพาทปลอมมาเรียกร้องให้จำเลยรับผิดชอบใช้เงินตามเช็ค โดยอ้างว่าลายมือชื่อปลอมโจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้อง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๒๗๒/๒๕๓๔

กรรมการของบริษัทโจทก์ได้มอบสมุดเช็ค

ของบริษัทให้ ค.เก็บไว้กับให้ ค.เป็นผู้รอกข้อความในเช็คมาให้กรรมการลงนาม และทุกสิ้นเดือนธนาคารจำเลยจะส่งสำเนาการหักบัญชีให้โจทก์ตรวจสอบ ซึ่งหากโจทก์ใช้ความระมัดระวังตรวจสอบบ้าง โจทก์ย่อมจะทราบว่ามีการปลอมลายมือชื่อกรรมการของโจทก์ลงในเช็คของโจทก์ตั้งแต่ฉบับแรกไปถอนเงิน เพราะปกติโจทก์จะไม่ส่งจ่ายเช็คเงินสดจำนวนมาก โจทก์จึงเป็นผู้ต้องตัดบทมิให้ยกข้อลายมือปลอมขึ้นต่อสู้ตามมาตรา ๑๐๐๘ วรรคแรกตอนท้ายธนาคารจำเลยจึงมีสิทธินำจำนวนเงินที่จ่ายตามเช็คทั้ง ๘ ฉบับลงบัญชีของโจทก์ว่าโจทก์เป็นลูกหนี้จำเลยได้

ทั้ง ๒ ฎีกานี้จะเห็นได้ว่าเป็นความผิดของฝ่ายลูกค้านำธนาคารเองที่ไม่ใช้ความระมัดระวังเป็นฝ่ายประมาณเงินแล้ว และทำให้บุคคลภายนอกหลงเชื่อว่า ลายมือที่ปรากฏนั้นเป็นลายมือชื่อของตนซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้ลูกค้านำเป็นผู้ถูกตัดบทมิให้ยกข้อลายมือปลอมขึ้นอ้าง

แต่ก็มีคำพิพากษาฎีกาบางเรื่องได้เคยตัดสินไว้ว่า ลูกค้านำไม่ต้องรับผิดเพราะมิได้ประมาณเงินแล้ว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๖๓/๒๕๑๖

โจทก์เก็บสมุดเช็คไว้ในตู้เอกสารซึ่งตั้งอยู่บนโต๊ะทำงานของโจทก์ ห้องทำงานของโจทก์ใช้เป็นที่รับแขกด้วย ตู้เอกสารมีกุญแจเสียมาก่อน โจทก์ทราบเรื่องเช็คหายประมาณ ๑๐ วัน ถือว่าโจทก์เก็บสมุดเช็คไว้ในที่อันสมควรแล้ว แม้จะมีคนร้ายลักเช็คนั้นไปลงลายมือชื่อโจทก์ และธนาคารจำเลยได้จ่ายเงินตามเช็คนั้นก็ถือว่าโจทก์ได้

ประมาณเงินแล้วแต่อย่างไรก็ตามโจทก์ไม่มีสิทธิจะหักเงินที่จำเลยจ่ายไปตามเช็คจากบัญชีของโจทก์ได้

อย่างไรก็ดี ถ้าทั้งธนาคารและลูกค้านำต่างก็ประมาณเงินแล้วหรือมีส่วนผิดด้วยกันทั้งสองฝ่ายดังนี้ก็ควรจะให้ทั้งสองฝ่ายนั้นเฉลี่ยความเสียหายกันตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๒๓ วรรคแรก ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่า

‘ถ้าฝ่ายผู้เสียหายได้มีส่วนทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งก่อให้เกิดความเสียหายด้วยซ้ำว่ากันว่านี่อันจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ฝ่ายผู้เสียหายมากน้อยเพียงใดนั้น ต้องอาศัยพฤติการณ์เป็นประมาณ ข้อสำคัญก็คือว่าความเสียหายนั้นได้เกิดขึ้นเพราะฝ่ายไหนเป็นผู้ก่อยิ่งหย่อนกว่ากันเพียงไร’

สรุป

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้คงพอจะแสดงให้เห็นได้แล้วว่า ลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายในเช็คนั้นเป็นสิ่งที่ฝ่ายธนาคารและลูกค้านำจะต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษ เพราะอาจจะก่อให้เกิดความรับผิดชอบได้ทั้งสองฝ่าย ฝ่ายธนาคารนั้นจะต้องใช้ความระมัดระวังในการตรวจสอบลายมือชื่อของผู้ส่งจ่าย เนื่องจากถ้าลายมือชื่อผู้ส่งจ่ายปลอม ธนาคารก็จะหักเงินจากบัญชีลูกค้านำไม่ได้ แต่ขณะเดียวกันฝ่ายลูกค้านำก็ต้องใช้ความระมัดระวังตามสมควรที่จะป้องกันดูแลไม่ให้เกิดการแอบปลอมลายมือชื่อเกิดขึ้น ถ้าลูกค้านำประมาณเงินแล้วก็อาจทำให้ตนมีความรับผิดชอบได้เช่นกัน ดังนั้นหากการใช้เช็คได้รับความร่วมมือจากทั้งฝ่ายธนาคารและลูกค้านำแล้วคดีเช็คคงจะลดลงได้ในอนาคตอันใกล้

บรรณานุกรม

จิตติ ดิงศภัทัย คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยบัญชีเดินสะพัดและตัวเงิน
กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๒๕.

ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยตัวเงิน กรุงเทพฯ คณะนิติ-
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๒๓.